

СВЕТИ
ЋИРИЛО И МЕТОДИЈЕ

863–2013

БЕОГРАД 2014

СВЕТИ ЂИРИЛО И МЕТОДИЈЕ
И СЛОВЕНСКО ПИСАНО НАСЛЕЂЕ
(863–2013)

INSTITUTUM LINGUAE SERBICAE
ACADEMIAE SCIENTIARUM ET ARTIUM SERBICAE
PALAEOSLAVICA ET SERBICA ANTIQUA I

**SANCTI CYRILLUS ET METHODIUS
ET HEREDITAS SLAVICA LITTERARIA
DCCCLXIII–MMXIII**

BELGRADI MMXIV

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ
Старословенско и српско наслеђе 1

**СВЕТИ ЋИРИЛО И МЕТОДИЈЕ
И СЛОВЕНСКО ПИСАНО НАСЛЕЂЕ
863–2013**

БЕОГРАД 2014

УРЕДНИЦИ
ДР ЈОВАНКА РАДИЋ
ДР ВИКТОР САВИЋ

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР
ДР ДИМИТРИЈЕ Е. СТЕФАНОВИЋ, ДР ГОРДАНА ЈОВАНОВИЋ,
ДР ЉИЉАНА ЈУХАС-ГЕОРГИЈЕВСКА, ДР ВАЊА СТАНИШИЋ,
ДР ЈОВАНКА РАДИЋ, ДР ВИКТОР САВИЋ

РЕЦЕНЗЕНТИ
АКАДЕМИК ПРЕДРАГ ПИПЕР
АКАДЕМИК АЛЕКСАНДАР ЛОМА

COLLEGIUM REDACTORUM
DR DIMITRIJE E. STEFANOVIĆ, DR GORDANA JOVANOVIĆ,
DR LJILJANA JUHAS-GEORGIEVSKA, DR VANJA STANIŠIĆ,
DR JOVANKA RADIĆ, DR VIKTOR SAVIĆ

REDIGERUNT
DR JOVANKA RADIĆ
DR VIKTOR SAVIĆ

RECENSUERUNT
PREDRAG PIPER, ACADEMIAE SOCIUS ORDINARIUS
ALEKSANDAR LOMA, ACADEMIAE SOCIUS ORDINARIUS

Кијевски листићи (НБУ, ДА/П 328)
2б, глагољица

САДРЖАЈ

Анатолий А. Турилов, К изучению великоморавского литературного наследия между двумя юбилеями: промежуточные итоги, спорные вопросы и перспективы 1

ИСТОРИЈА

Алексей М. Пентковский, Славянское богослужение в архиепископии святителя Мефодия 25

Срђан Пириватрић, Ђирилометодијевске традиције и српске области пре постанка аутокефалне цркве у краљевству Немањића 1219. године 103

Станоје Бојанин, Ђирилометодијевска традиција у покајничким књигама српске редакције (XIV–XVII век) . . . 125

ЈЕЗИК

Вања Станишић, Словенска писменост и средњовековни алфабети грчкога круга 151

Јасмина Грковић-Мејдор, О преводачком умећу Солунске браће: стсл. каити са 169

Зорица Никитовић, О глаголу глаголати у Маријином јеванђељу 187

Јованка Радић, О еквиваленцији старословенског чесо || чѣто и српског *шѣа* || *шѣо* 199

Марта Бјелетић, О придевима типа *милосрдан* (прилог проучавању сложеница у српском језику) 217

Наташа Драгин, Синтаксичке одлике Прогласа Константина Филозофа (Хил 23)	237
Марина Курешевић, Функционалностилске одлике језика Житија Константина Филозофа из Рилског зборника Владислава Граматика: хипотактичке структуре	255
Виктор Савић, Редакцијске одлике прве странице Кијевских листића	277
Јелица Стојановић, Сложенице у Горичком зборнику	309
Исидора Бјелаковић, Астрономија код Срба од XIII до XIX века: (дис)континуитет термилошког система	329

КЊИЖЕВНОСТ

Љиљана Јухас-Георгиевска, Карактеризација јунака у старословенским житијима Ђирила и Методија и у српским житијима прве половине XIII века	349
Драгиша Бојовић, Трагом софиолошких идеја – од старословенских извора до српских средњовековних писаца	375
Томислав Јовановић, Најстарији словенски преводи апокрифа и њихови српски преписи	389
Гордана Јовановић, Солунска браћа Ђирило и Методије у старим српским родословима и летописима	407
Љупка Василев, Два непозната слова на Успење Богородице Климента Охридског	419

БИБЛИОГРАФИЈА

Ана Голубовић, Виктор Савић, Прилог библиографији домаће ћирилометодијевистике	447

МАРИНА КУРЕШЕВИЋ

ФУНКЦИОНАЛНОСТИЛСКЕ ОДЛИКЕ ЈЕЗИКА ЖИТИЈА КОНСТАНТИНА ФИЛОЗОФА ИЗ РИЛСКОГ ЗБОРНИКА ВЛАДИСЛАВА ГРАМАТИКА: ХИПОТАКТИЧКЕ СТРУКТУРЕ

У раду се истражују синтаксичко-семантичке одлике хипотактичких структура у Житију Константина Филозофа у препису Владислава Граматика из Рилског зборника (1479. година). Анализиране су зависно-сложене реченице и њима функционално конкурентне партиципске и инфинитивне конструкције. Циљ овог истраживања је двострук – најпре, да се утврди да ли се у овом домену језичког система на почецима словенске писмености језик оригиналних текстова разликовао од језика преводне литературе у регистру употребљених средстава, као и на плану организације реченичне структуре, а потом, да се на основу процентуално исказаног фреквенцијског односа конкурентних средстава, пре свега у домену књишког регистра и њему конкурентних нормативних могућности које постоје и у вернакулару за исказивање истих хипотактичких значења, одреди функционалностилски статус језика овог дела.

Кључне речи: Житије светога Ђирила, старословенски, хипотакса, функционални стилови.

1. Уводне напомене. У црквенословенској литератури сакралног карактера господарила је вековима синтаксичка структура која је, познато је, била саткана од различитих слојева – општесловенског (са минималним уделом дијалектизама) и књишког, у којем се преплићу латентно присутни словенски језички елементи оживљени утицајем језика оригинала (тзв. синтаксички неологизми) и елементи настали као директна позајмица из језика оригинала, пре свега грчког, али и латинског језика (тзв. синтаксички калкови)

* Марина Курешевић, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за српски језик и лингвистику.

Рад је резултат истраживања на пројекту Историја српског језика (бр. 178001), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

(ВЕЋЕРКА 1989: 28). Како је први словенски књижевни језик никао из словенског дијалекта који је до тада функционисао само као говорни идиом, те у којем хипотакса није била до краја формирана,¹ јасно је да се страни језички утицај на овом језичком нивоу нарочито испољио у домену инфинитивне и партиципске фразе, као и зависносложене реченице, којима су се исказивали хипотактички односи, а које представљају одлике пре свега писаног језика (Грковић-Мејџор 2001: 19).

Малобројни су текстови оригиналног карактера настали у првим годинама постојања словенске писмености, који би, услед непостојања директног страног предлошка, на непосреднији начин могли да сведоче о синтаксичком потенцијалу првог словенског књижевног језика. Нажалост, њих, као и споменике старословенског канона, немамо сачуване у аутографима већ у каснијим преписима. Међу њима посебно место заузимају Панонске легенде (Житија Ћирила и Методија), списи који истовремено представљају драгоцен извор наших сазнања о животу словенских првоучитеља и о старословенском језику. То су најстарије словенске хагиографије. Написане су крајем IX века. Иако се име њиховог писца поуздано не зна, претпоставља се да би то могао бити неко од њихових најближих сарадника, Климент или неко други (Павловић-Маринковић 1968: 27; ВРАТУЛИЋ 1985: 16, 17).

Најстарији сачувани преписи животописа Ћириловог потичу тек из XV а Методијевог из XII века (ЏАФАЊИЋ 1873: III; ВРАТУЛИЋ 1985: 16). Међу њима је и препис Житија Константина Филозофа Владислава Граматика у Рилском зборнику из 1479. године, који је одабран за предмет нашег истраживања (ЏАФАЊИЋ 1873: 1–25).²

¹ Ово се закључује на основу проучавања хипотаксе најстаријих словенских вернакуларних споменика у којима још увек није завршен процес формализације свих типова зависносложене реченице (уп. нпр. следеће студије ВАУЕР 1960; ИГРЈА 1979; Павловић 2009). Разлог томе је што је хипотакса у еволутивном смислу млађа од паратаксе, као и чињеница да на њен развој свакако утичу и неки ванлингвистички фактори, као што је ширење писмености, на пример (Грковић-Мејџор 2007: 42–43).

² У цитираном издању П. Шафарик (1873: III) наводи како се определио да управо овај Владислављев препис Ћириловог житија стави у основу свог издања јер је у језичком погледу најчистији, као и стога што се једино за њега знало место и време настанка.

Владислав Граматик, средњовековни писар и књижевник, премда се по једнима везује за Трновску књижевну школу (Данчев 1983: 246), а по другима за Ново Брдо (Богдановић 1991: 225–226; Грковић-Мејџор 1993: 23–27), својом књижевном заоставштином задужио је подједнако и Србе и Бугаре. Иза себе је оставио четири зборника који укупно премашују 4300 страна, чиме се сврстао у најплодније православне писце и књижевнике XV века. Последњи Владислављев зборник, у науци назван Рилским панегириком (по манастиру у којем се чува), настао је 1479. године у манастиру Матејац на Скопској Црној Гори, о чему сведочи његов запис на крају поменутог споменика. Неки научници сматрају да је Владислав Граматик овај зборник саставио по поруџбини управе Рилског манастира (Данчев 1983: 66). Писан је ресавским правописом и српском редакцијом, као и остала његова дела, а у њему су, поред текстова који припадају српској књижевности, највећим делом заступљени текстови аутора који се везују (и) за бугарску књижевност (попут Јефтимија Трновског, Григорија Цамблака и Јоасафа Видинског) као и састави посвећени културној прошлости бугарског народа (Данчев 1983: 65–75), што Владислава Граматика квалификује правим представником општебалканске православне духовне заједнице која у средњем веку није знала за националне границе. Језик у његовим оригиналним делима, *Слову о ѿреносу мошћију Јована Рилског* и *Похвали Димитрију*, открива веома доброг познаваоца граматичке норме српског средњовековног књижевног језика који уме да пише и високим и нижим функционалним стилем тог језика (Грковић-Мејџор 1993: 25–27).

Иако животописи словенских првоучитеља, Житије Константина Филозофа (ЖКФ) и Житије Методија (ЖМ), имају исту историјску и књижевну вредност, они се међу собом разликују по својој друштвеној намени. Док је ЖКФ настало као „апологија његовог учења о равноправности словенског језика, писма и богослужења с латинским и грчким језиком, писмом и богослужењем” (ВРАТУЛИЋ 1985: 16), ЖМ јесте „апотеоза словенске цркве као самосталне институције коју је Рим одобрио, а која је политички везана за словенске кнежевине” (ВРАТУЛИЋ 1985: 17). Различита друштвена намена ових текстова испољила се и на језичкостилском плану. Многи истраживачи су истицали да је стил казивања у ЖКФ у естетском

погледу живописнији, те да је он у ЖМ „без приповедачког и књижевно-ликовног захвата” (Трифунковић 1963: 193), тј. да има претежно хроничарски карактер.

2. ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА. Главни предмет нашег истраживања јесте синтаксичко-семантичка анализа хипотактичких структура, тј. зависнослужених реченица и њима функционално конкурентних партиципских и инфинитивних конструкција у Житију Константина Филозофа у препису Владислава Граматика из Рилског зборника. Циљ овог истраживања је двострук – најпре, да се утврди да ли се у овом домену језичког система на почецима словенске писмености језик оригиналних текстова³ разликовао од језика преводне литературе у регистру употребљених средстава, као и на плану организације реченичне структуре, а потом, да се на основу тих налаза као и на основу процентуално исказаног фреквенцијског односа конкурентних средстава, пре свега у домену књишког регистра и њему конкурентних нормативних могућности које постоје и у вернакулару за исказивање истих хипотактичких значења, закључи да ли је ово дело писано вишим или нижим функционалним стилем⁴ средњовековног књижевног језика. С тим циљем нашу анализу смо најпре усмерили на идентификовање репертоара хипотактичких везника, одређивање њихове семантичке специјализације и степена синтаксичке интегрисаности зависне реченице у надређену реченичну структуру, а потом и на утврђивање фреквенцијског односа конкурентних средстава (номиналних

³ Оригинални текстови у већој-мањој мери могу да одражавају особености граматичке структуре живог језика.

⁴ Иако су на конкретну реализацију црквенословенског језика у средњем веку утицали многи фактори, попут жанровске припадности текста, његове друштвене намене, порекла, садржине, афинитета аутора, владајућег стила епохе и сл., у палеославистици се усталило мишљење да приликом истраживања тог језика треба разликовати његове две основне варијанте, које се могу назвати и два функционалних стилова тог језика, вишим и нижим. За одређивање функционалностилског статуса текста на синтаксичком нивоу основним се сматра однос употребљених књишких и вернакуларних језичких средстава (Грковић-Мејџор 2007: 427–442), мада би се као додатни параметри могли издвојити и степен поштовања норме на формалном и функционалном плану приликом употребе књишког регистра језичких средстава, као и степен прожимања црта књижевног и вернакуларног језика на структурном плану реченице (уп. Курешевић 2014).

и вербалних, књишких и вернакуларних) употребљених у истом синтаксичко-семантичком контексту.

Иако је текст одабран да буде предмет анализе писан српском редакцијом старословенског језика и потиче с краја XV века, треба претпоставити да се у њему на синтаксичком плану у великој мери одражава филолошко умеће оригиналног аутора, тј. старословенско стање,⁵ мада не треба занемарити ни удео преписивача, тј. спорадичне иновације каснијег датума.

3. Анализа. Анализирану грађу разврстали смо према структурно-функционалном критеријуму на: а) реченични комплекс са релативном реченицом, б) реченични комплекс са адвербијалном реченицом и в) реченични комплекс са допунском реченицом.⁶

3.1. *Реченични комплекс са релативном реченицом.* Релативне реченице су, с обзиром на своје индоевропско порекло (МЕЈЕ 1965: 206), очекивано представљале најфреквентнији тип зависне реченице у овом тексту. Забележене су у 97 случајева. Међу њима се према функционалном критеријуму разликују адјективне и супстантивне релативне реченице. Оба типа су се у старословенским споменицима у реченични комплекс вишег ранга уводила релативизаторима *j- типа, анафорско-демонстративног порекла, при чему се супстантивне релативне реченице сматрају књишком категоријом, будући да су оне у вернакуларним текстовима увођене речима *k- типа, по пореклу упитно-неодређене семантике (ВАУЕР 1967: 52–55; ВЕЋЕРКА 2002: 206).

⁵ Познато је да су националне редакције старословенског језика, у ствари, представљале само варијанте заједничког црквенословенског језика будући да су се у својој вишој стилској реализацији међу собом разликовале првенствено на фонетском плану, док је језгро релативно стабилних особина на морфолошком, синтаксичком и лексичком плану, наслеђено из старословенског језика, омогућавало циркулацију књига писаних тим језицима на целом простору Православне Славије.

⁶ Имајући на уму недовољно формализовану разлику између паратаксе и хипотаксе у старим текстовима словенских писмености (ХАБУРГАЕВ 1974: 399–401), термином ‘реченица’ именујемо заправо релативно аутономан ентитет (уп. ВЕЋЕРКА 2010: 181–194) који се семантички интерпретира као ‘релативна’, ‘временска’ и сл. на основу формалних маркера (везника или речи у везничкој функцији) помоћу којих се он интегрише у сложени реченични комплекс.

Адјективне релативне реченице (пр. 1) су у ЖКФ забележене скоро у две трећине случајева (59,8%), док су у осталим случајевима забележене супстантивне релативне реченице (34,8%) (пр. 2) и реченице које само формално подсећају на релативне, а које на синтаксичком плану не функционишу као детерминатори именског појма, већ као експликација претходно исказаног пропозитивног садржаја (5,4%) (пр. 3). У свим случајевима забележена је употреба релативне заменице *иже*, *љже*, *љже* у функцији њиховог релативизатора, која је у огромном броју случајева (95,5%) употребљена у конгруентном облику.

1. видите ли водоу юже никтоже немлат кромѣ азъ? (7/18–19)⁷
2. которын законъ дастъ богу чловѣкомъ прѣвѣе? мовсеовъ ли иже вы дръжите? (11/7–8)
3. съ фїлософъ юнын нелюбить житїа сего. да неопустимъ его общитини, нь постригше его отдадимъ на поповство и слоужбоу. да боудеть вивлотекаръ оу патріарха въ светѣн софїн, еда понѣ тако его оудржимъ. еже и сътворише емоу. (4/5–9)

На структурном плану се издвајају малобројни примери адјективних релативних реченица са инкорпорираним антецедентом (4,5%) (пр. 4) и оних које су неким реченичним чланом екстрапомиране од својих антецедената (26,8%) (пр. 5). Овакве структуре, спорадично забележене и у другим старословенским споменицима, не представљају утицај грчког језика, већ трагове еволуцијски старијег језичког стања (Вељерка 2002: 203, 204–205).

4. извѣри себѣ отъ нихъ, юже хоцешн подружїе и на помощьъ съврсть себѣ (2/3–4)
5. видѣхъ единоу краснїишоу въсѣхъ лицемъ [...] еиже бѣ иде софїа, сиречь прѣмоудрость, сїю извбрахъ. (2/5–6)

У истим синтаксичко-семантичким контекстима забележени су и партиципи одређеног или неодређеног вида са незнатно нижом учесталосту од функционално конкурентних релативних реченица (пр. 6). О томе сведоче процентуални односи номиналног и вербалног средства у функцији именског детерминатора 43,5% : 56,5% и

⁷ Примере смо наводили ортографијом каква је и у њиховом издању. Број у загради означава страну и ред(ове) на којима се пример у издању налази.

у функцији именског појма 46,4% : 53,6%. Њихово присуство у црквенословенским текстовима се сматра књишком цртом из групе синтаксичких неологизама, будући да су то категорије које су или као латентно могуће активирани под утицајем грчког језика (супстантивизирани партицип) или је на њихову фреквенцију утицао језик грчких оригинала (детерминативни партицип) (Vešerka 1961a: 35; Грковић-Мејџор 2001: 17). На чистоту књижевног језика указује и чињеница да у ЖКФ нису забележене формалне грешке приликом њихове употребе. У два примера (7,1%) уз супстантивизирани партицип забележена је и употреба релативне заменице у функцији члана (пр. 7). Овакве структуре, будући несвојствене словенском језичком систему, третирају се као синтаксички калкови (Kurz 1972: 84).

- 6. а) ꙗꙗмь въ нмѣ бога єдиноꙗ, сътворшаго вьсоу тварь (10/3–4)
- б) прѣпитавын иногда нсранлѣтѣны въ поустыни, тѣ имать и нал
 здѣ дати пицоу (8/1–2)
- 7. боже мон, иже еси вьсе аггелскыє чинны и бесплѣтныє силы съставилъ,
 [...] иже вьсегда послушаен творщїихъ волю твою (24/12–15)

3.2. *Реченични комплекс са адвербијалном реченицом.* Међу адвербијалним реченицама најсродније релативним су оне за исказивање времена, места и начина, будући да их уводе средства која су изведена од *j- основа, првобитно демонстративно-анафорске семантике. У ЖКФ у функцији везника временских реченица забележена су следећа средства: *югда* (7×), *яко(же)* (5×), *доньдеже* (5×), *прѣжде даже* (2×) (пр. 8), у функцији везника месних реченица прилози *идеже* (2×) и *яможе* (1×) (пр. 9), а у функцији везника начинских реченица прилог *яко(же)* (31×) (пр. 10). У два случаја као семантички еквивалент временској реченици забележена је релативна реченица уведена предлогом *въ* уз акузатив показне или релативне заменице која се ослањала на именицу *днь* у својству антецедента (пр. 11).

- 8. а) егда же и родн мати, вьдаше его долинци (1/28)
- б) и яко бысть собѣднын чась, абїе принесе моужь некын брѣме
 вьсакоє (8/4–5)
- в) неостави ихъ, доньдеже рекоше самн (19/8–9)
- г) прѣжде даже болешїа неродн, прѣжде даже непрїнде рождьство,
 болѣзны извѣжа и родн моужьскын поль (14/1–2)

9. а) и тако съ ракою положише и въ гробъ, о десноу страну солтара въ цркви светаго климента, идеже начеше многа чюдеса бывати (25/11–13)
- б) есмы же вси мы прїатели твоемоу царствоу, и готови на слоужбу твою таможе потрѣбуемши (17/8–9)
10. а) неподобно ксть въ есень цвѣтъ искати ни старца на конскоу гнати, тако юношоу нѣкоего нестора (4/26)
- б) почто нетворите, тако(же) повелѣвашь? (6/32)
11. и разыдоше се съ обѣда, нарѣкше днь, въ оньже бесѣдоутъ о вьсѣхъ сихъ (10/37–38)

Употреба забележених језичких средстава у функцији везника као и начин структурирања реченичног комплекса са реченицом у значењу места, времена или начина одражава стање потврђено и у другим старословенским споменицима (уп. Веџерка 2002: 217, 232, 239, 242, 265). Може се рећи да се забележено стање, у погледу регистра употребљених везничких средстава, одликује семантичком неиздиференцираношћу појединих речи у функцији везника за увођење ових типова адвербијалних реченица (уп. нпр. *такоже* које је могло да уводи и временске и начинске реченице или *игда* које је могло подједнако да уводи временску реченицу са значењем антериорности и симултаности), што је одраз стања у вернакулару у време настанка словенске писмености. У погледу начина структуре сложене реченице, употреба корелатива у функцији прецизирања значењских односа унутар зависносложене реченице или у функцији формалних показатеља јаче кохезионе везе међу суседним реченичним предикацијама, који се сматрају особином говорног језика, те који су у писаном тексту уклањани, забележена је само у два случаја (6,4%) приликом творбе реченичног комплекса са начинском зависном реченицом (пр. 12).

12. такоже навьче вси, такоже би єдино ѿтъ нихъ навикноути (3/18–19)

Како изражавању места и начина није било својствено исказивање партиципима и инфинитивима, произилази да је за процену функционалностилског статуса језика којим је ово дело писано релевантан једино конкурентан однос временских реченица и номиналних средстава за исказивање истог значења. У старословенском језику се значење темпоралне идентификације у таутоагентним

конструкцијама могло исказати герундски употребљеним партиципима, док је конструкција апсолутног датива била резервисана за хетероагентне конструкције, мада се ретко сретала и у таутоагентним структурама (уп. Вељерка 1996: 176–198). Веома ретко у овом значењу била је употребљена и апсолутна инфинитивна реченица уведена временским везницима (уп. Вељерка 2002: 264). Док се партиципи сматрају синтаксичким неологизмима, на чију употребу је грчки утицао само у смислу повећања њихове фреквенције (Вељерка 1961a: 126) или у реактивирању средства које је било на путу свога нестанка (Грковић-Мејџор 2008: 77), дотле инфинитивне конструкције у овом синтаксичко-семантичком контексту представљају синтаксичке калкове (Вељерка 2002: 264). У ЖКФ су као конкуренти временској реченици забележени герундски употребљен партицип и апсолутни датив (пр. 13), номиналне структуре чија се фреквенција употребе у односу на своје функционално-семантичке конкуренте може илустровати следећом релацијом 77% (герунд) : 16% (апсолутни датив) : 7% (временска реченица).

13. а) герунд: слышавша же словеса сѣн родителя его рекоста къ немюу (2/7–8); и поучае се снмь сѣдѣше въ домоу своемь, оуче се изъ оустъ книгамь св. грѣгорїа богослова (2/24–25)
 б) АД: оутишнвшоу се мору велми, дошѣдѣше начеше копати поюще. (9/4–5); и въ прѣвѣын часъ молитвоу творещоу емоу нападоше нанъ оугри (9/12–13)

Важно је истаћи да је конструкција апсолутног датива у временском значењу забележена у 12% у таутоагентним структурама (пр. 14), што је више него у преводним споменицима старословенске писмености (уп. STANISLAV 1933–34: 13) а мање него у споменицима редакцијске писмености (уп. Курешевић 2006: 105).

14. и трѣпещоу емоу езоу многы дьны, єдною видѣвъ божеє авлєнїє, начєтъ пѣти сице: (24/2–3)

Зависне реченице са узрочном семантиком, забележене у ЖКФ, у структуру реченице вишег ранга уводиле су се следећим језичким средствима: нбо, бо, како, понїже и занї (пр. 15). Ако се изузме везник нбо, забележен само у једном примеру, који има изразито књишки карактер (уп. ВАУЕР 1972: 79), остала средства су забележена са

више потврда. Најфреквентније средство у овом функционално-семантичком домену јесте синтаксичка партикула *во*⁸ (23×), чија употреба показује слабију синтаксичку повезаност међу суседним предикацијама у узрочном односу. У употреби везника *иак* (8×) у овом значењу огледа се једна од важних особина хипотактичких структура старословенских текстова, а то је употреба везника чија је функција била сигнализовање зависног синтаксичког односа међу суседним предикацијама, док му се конкретна семантика индуковала тек из контекста. Најнижу фреквенцију имају везници *понеже* (6×) и *зане* (4×) који иступају као специјализовани маркери зависних узрочних реченица. Стање потврђено у ЖКФ у погледу регистра језичких средстава у функцији узрочних везника, као и у погледу начина структуре реченичног комплекса са узрочном реченицом поклапа се са стањем и у другим старословенским споменицима (уп. Вељерка 2002: 298; СС 1999: 229–230, 479). Забележена ситуација одликава стање вернакулара у то доба, а то је недовршен процес формализације зависне узрочне реченице.

15. а) иво аще безгласнь дасть се, како разоумѣете писканіе или гоуденіе? (22/4–5)
- б) иди, филозофе, къ людемь силю и сътвори слово и отвѣтъ светѣи троици [...] инь во никтоже неможеъ достоинно сего творити (8/19–20)
- в) въ дѣни прѣемшоу ми роукоу ихъ извести не хотъ земле египѣтскыи како тѣи непрѣбыше въ заветѣ моему и азъ възненавидѣхъ ихъ. (12/12–13)
- г) тѣмже неподобнѣ намъ зазирати, понеже римляномъ вьси даемъ дань (6/12–13)
- д) жрьтвь вь хотъ роукъ вашихъ непрѣмлю, зане хотъ вьстокъ слынца до западъ иде мое славит се въ езыцѣхъ (12/30–31)

⁸ Када енклитика *во* иступа као синтаксичка партикула (термин је према Преображенская 1991: 81), она указује на различите нијансе узрочно-последичних односа међу суседним реченичним предикацијама остварујући синтаксичке везе различите чврстине. Од контекста (лексичког значења управног глагола, његовог граматичког облика, као и на основу модалности целе реченице) зависи да ли се употреба енклитике *во* идентификује као конектив помоћу којег се на нивоу паратаксе уводи неко објашњење, оцена или додатни коментар претходно реченог или је његова употреба блиска узрочном везнику.

Спорадично, ова семантика се могла контекстуално индуковати и из герундски употребљених партиципа или конструкције апсолутног датива, при чему је њихова семантика неретко била спецификована и употребом везника јакo (пр. 16). Овако употребљене партиципске конструкције забележене су у приближно пет пута мање случајева од реченице са истом семантиком.

16. ты же, јакo свѣтыѣ троице сын слоуга и оученикъ, шьдѣ противн се нидѣ (5/18–19) нарече є трнезычныкы, јакo пилатоу тако написавшоу на тѣтлѣ господни. (20/8–9)

Адвербијалне реченице за исказивање намерно-последичне семантике⁹ уз управне глаголе који су исказивали радњу срачунату на постизање неког циља у ЖКФ најчешће су биле увођене везником да (18×) (пр. 17), док су везници еда, јакo и како забележени у по једном случају (пр. 18). Зависни предикат је, притом, чешће био формализован презентом (71,4%) него потенцијалом (28,6%). Од стања потврђеног и у другим старословенским споменицима (уп. Граматика 1993: 507; Вељерка 2006: 230), одступа једино употреба везника како са потенцијалом (уп. пример в под бр. 18), у чијој употреби се огледа иновација пореклом из вернакулара, каснијег датума, унета, вероватно, од стране преписивача.

17. а) богъ мнлостивын и щедрн ождиаен поклаанїѣ чловѣчьско, да быше въси спасени были и въ разоумѣ пришли (1/4–6)

б) се же бысть по съмотрѣнїю божію, да боудеть добра корѣне добра отрасли (1/30–31)

18. а) съ фїлозофъ юнын нелюбить житїа сего. да нешотпоустимъ его оещинни, нь постригъше его отдадимъ на поповьство и слоужбоу. да боудеть вивлиотекаръ оу патріарха въ свѣтѣн софїн, еда понѣ тако его оудржимъ. (4/5–8)

б) даю законъ мн въ плъти ваше јакo боудеть междоу мною и тобою (11/27–28)

⁹ Како у старословенским споменицима није до краја формализована разлика између намерних и последичних иреалних реченица, будући да се оба типа реченице односе на сферу субјунктивног, а често се и уводе истим везницима (уп. Вељерка 2002: 316), одлучили смо се да ова два семантичка типа разматрамо заједно у оквиру истог, шире схваћеног намерно-последичног домена, тј. функционално-семантичког поља финалности.

в) ꙗвлѧе, съ тѣмъ, съ нидиже бѣше пользнѣе оукланѧе се отъ оукланѧющихъ се въ стрѣпыты. како би въ мѣсто земльныхъ небеснаа приобрѣль (3/22–23)

Финитна реченица је потврђена како у хетероагентним, тако и у таутоагентним структурама. У истим синтаксичко-семантичким околностима као конкурентно номинално средство забележена је и употреба инфинитива (пр. 19).

19. а) таутоагентне структуре: и тако разыдоше се почити (15/22)
б) хетероагентне структуре: и въда до пяти десеть оученикъ оучити се имъ (20/32)

Кад је у питању однос финитне реченице и инфинитива, запажа се да је унутар хетероагентних структура финитна реченица три пута учесталија од свог конкурентног средства, док је унутар таутоагентних структура инфинитив забележен у два пута више случајева него финитна реченица. Ниједанпут није забележена апсолутна конструкција датив + инфинитив, нити књишка конструкција ѧко + инфинитив, каснијег датума.

Уз интранзитивне глаголе кретања (типа ити, поѹтити се, сѣсти, вѣстати), који су са зависном предикацијом ступали у таутоагентне односе, као и уз каузативне глаголе кретања (типа послати), који су са зависном предикацијом ступали у хетероагентне односе преко заједничких денотата, у функцији циљне/намерне допуне пропозитивног типа забележена су једино номинална средства, инфинитив и супин, са приближним бројем потврда (пр. 20). Оваква ситуација карактерисала је и друге старословенске споменике¹⁰.

20. а) сѣдоше людѣ ѧсти и пити и вѣсташе играти. (15/11–12)
б) и иде светитъ оученикы своѣ. (18/30)

Адвербијалне реченице за исказивање услова забележене у ЖКФ, било да исказују реални (42×) или иреални услов (3×), биле

¹⁰ Једно истраживање (Вукадиновић 2011), спроведено на корпусу Маријиног јеванђеља а посвећено супинским конструкцијама, потврдило је да у том споменику супин доминира уз интранзитивне глаголе кретања у односу на остала конкурентна средства, инфинитив и да-реченицу, а да се уз глаголе који имплицирају кретање (у нашој терминологији каузативни глаголи кретања) појављује, али не доминира. Уп. такође и Веѣерка 2002: 335–342.

су увођене везником *аще* који је могао да се комбинује и са другим језичким средствима творећи спојеве попут *аще бо, да аще, аще ли* и сл. и уносећи на тај начин додатну семантику у исказ. Семантичка разлика између два типа условних реченица успостављала се на основу употребе глаголског начина на позицији протазног предиката: реалан услов се исказивао индикативом, а иреални потенцијом глагола (пр. 21). Такво стање потврђено је и у другим старословенским споменицима (уп. Већерка 2002: 345, 351–353, 354–355).

21. а) *аще можешн юношоу сего прѣпрѣти, пакы столь свон прѣидешн (4/18–19)*

б) *аще бо би авраамъ некъль се по обрѣзаніе, нь дрѣжалъ ноєвъ завѣтъ, небы се друугъ божѣи нарекъ (11/37–12/1)*

Забележене условне реченице су са управном реченицом у 13,3% случајева биле повезане посредством корелатива *то* или *тогда*, које, исказујући комуникативну а не синтаксичку зависност, представљају траг паратактичког односа међу суседним предикацијама (пр. 22). Временом, са јачањем међуреченичне кохезије оваква функција корелатива слаби (Већерка 2002: 358–362). Будући да грчки језик није имао пандан за корелативе, они се сматрају средством које је у књижевни језик продирало из вернакулара, док се у првим преводима њихово уклањање сматрало стилизацијом према грчким узорима (BAUER 1972: 400–420).

22. *аще хоцете прѣвын законъ дрѣжати, то оутъ обрѣзаніа оуклоните се сѣтно. (11/10–11)*

3.3. *Реченични комплекс са дојунском реченицом.* Међу допунским реченицама забележеним у старословенском језику могу се разликовати три типа, класификована према њиховој илокутивној вредности, која су се скоро доследно и формално разликовала: асертивне увођене везником *иако*, волунтативне везником *да* и дубитативне упитним прилозима, односно заменицама или партикулама *ли*, *аще* или *ѣда* у функцији везника (Већерка 2002: 399–402). Поред синдетских финитних реченица, допунски пропозитивни садржај је могао да буде исказан и финитном реченицом асиндетски повезаном са управном, као и многобројним номиналним средствима (конструкцијом са двоструким падежима, хетероагентним или таутоагентним

инфинитивом, апсолутним инфинитивним конструкцијама, као и конструкцијом акузатив + партицип) (VEŠERKA 2002: 439–449). Како је начин исказивања допунског садржаја био директно условљен граматичко-лексичким својствима управних речи, дистрибуцију и фреквенцијски однос функционално конкурентних средстава за исказивање допунског пропозитивног садржаја у ЖКФ пратили смо посебно у оквиру исте семантичко-синтаксичке позиције.

Уз фазне, модалне, волунтативне и каузативне¹¹ глаголе у функцији допуне пропозитивног садржаја забележена су само нефинитна средства: инфинитив, који је ступао у таутоагентне или хетероагентне односе са управним предикатом (пр. 23), а једанпут и конструкција датив + инфинитив (пр. 24).

23. а) и начеше кланати се емоу (9/17)
б) неможеть бо никтоже противити се словесемь монм (4/17)
в) отроче же невьсхотѣ ити тоуждь съсьць никакоже развѣ матернын (1/29)
г) неоставляетъ чловѣча рода отпасти ослабленїемь и въ съблазнь неприазнннору прїити и погыбноути (1/7–9)
24. боꝝ нехоте емоу навькннноти житенскыихъ вѣщен, нь оудобь оуловнн (2/19)

Док је уз јусивне глаголе забележен само хетероагентни инфинитив, којим се маркирао субјунктивни карактер пропозитивне допуне (пр. 25), уз комуникативне глаголе референцијалног карактера забележене су различите могућности: хетероагентни инфинитив (6×), индиректни говор уведен везником *яко*¹² (8×), полудиректни говор¹³ (34×) и јукстапонирани директни говор (189×) (пр. 26).

25. по семь повелѣ папа двѣма епископомь, фарьмосоу и гондрихоу, светити словесемь словеньскые оученикы (23/21–22)

¹¹ Под каузативним глаголима подразумевамо само оне глаголе сложене реције који имају значење „учинити да ко (не)учини што, да буде, постане што“ као и глаголе дозволе и забране (уп. Ружић 2006: 161).

¹² Напомињемо да су сви примери индиректног говора непоуздани, будући да формалне разлике између њега и полудиректног говора нема.

¹³ Полудиректни говор је онај који се уводи помоћу *jako recitativum*, а да притом реченица која се уводи задржава сва формално-граматичка обележја директног говора.

26. а) и понієже то тако сътвори, наречець ли вы того ради дрѣвоу и оусломь и орьстемь чьсть творити и кланіати се (14/37–38)
б) и събравше събор обличіше и, іако неправо глаголеть, и изгнаше его (4/15–16)
в) и глаголеть іако многы ризы и злато имамь (9/29–30)
г) рѣше же юден: како вы свинниоу и заетинноу іадоуще непротивите се богу? (15/5–6)

Уз глаголе менталних манифестација у функцији допунског пропозитивног садржаја забележена су различита синтаксичка средства, вербалног и номиналног типа, међу којима је постојала разлика на семантичком плану. Док се допунском асертивном реченицом уведеном везником іако (8×) у исказ уносио висок степен уверености говорника у реализацију радње, употребом номиналних средстава (2×) у исказ се уносио призвук непроверене информације¹⁴ (пр. 27).

27. а) демонскыє ообразы внждоу, и мною іако христїаны тоу вьноутрь живоуть. (5/32–33)
б) и аще кто мнит се пророкъ быти или доуховнь (23/5–6)

Уз глаголе перцепције двоструко чешће је забележена конструкција акузатива са партиципом (8×), него реченица (4×), међу којима се такође успостављала разлика на семантичком плану. Номиналном структуром се исказивала директна евидентност, а вербалном перцептивно знање до којег се стиже посредним путем¹⁵ (пр. 28).

28. а) чловѣка обрѣтъ глаголюща тою бесѣдою (8/34–35)
б) слышавъ же, іако светын клнцетъ еше въ мори лежитъ (8/38–9/1)

Инфинитив је забележен као једина допуна у позицији атрибута уз именицу (1×) (пр. 29), а као доминантна допуна и у позицији субјекта унутар имперсоналних структура (9×), уз које је као конкурентно средство инфинитиву забележена и реченица уведена везником іако (1×) (пр. 30).

¹⁴ Више о оваквој прагматичкој интерпретацији инфинитивних конструкција уз глаголе менталних манифестација, в. у Курешевѣ 2010.

¹⁵ Више о овој семантичкој разлици в. у Грковић-Мелџор 2010.

29. лого-ѡеть дасть ємоу власть надъ вьсѣмь домомь и въ царевомъ полатоу съ дрѣзновенїемь вьходити (3/25–26)
30. а) потрѣба ѡсть тебѣ тамо нти (19/2)
б) тѣмже неподобаеть намъ зазирати (7/13)
в) пакѣ тако иже обѣ (6/37)

Можемо да констатујемо да је у ЖКФ унутар функционално-семантичког поља експликативности по питању регистра употребљених везничких средстава забележена ситуација идентична оној потврђеној и у другим старословенским споменицима. Највиши ступањ интегрисаности допунске реченице у реченичну структуру вишег ранга потврђен је уз когнитивне и перцептивне глаголе, тј. глаголе обележене семантичким обележјем [фактивност +], а најнижи уз комуникативне глаголе. Међу забележеним нефинитним средствима процентуално доминирају општесловенска средства (инфинитив уз фазне, модалне, волунтативне, каузативне глаголе, уз именице и унутар имперсоналних структура), у мањем проценту су забележене књишке употребе инфинитива које имају ослонац у систему словенског језика (инфинитив уз комуникативне и јусивне глаголе у функцији индиректног говора), док изостају типични калкови попут употребе инфинитива са чланом *ѡе*.

4. Закључна разматрања. На основу целовитог погледа на синтаксичко-семантичке особености употребе хипотактичких структура у овом тексту могу се извести следећи закључци: 1) у одабиру језичког средства запажен је отклон од употребе синтаксичких калкова (осим у ретким случајевима употребе заменице *иже* у својству члана уз супстантивизирани птц. и једном употребљеног узрочног везника *нѡ*), 2) у погледу степена семантичке специјализације везничког средства којим се зависне реченице уводе у структуру вишег ранга, као и на плану организације реченичне структуре, забележена је идентична ситуација као и у другим старословенским споменицима, 3) фреквенцијски однос конкурентних номиналних и вербалних средстава у оквиру функционално-семантичког поља атрибутивности показује незнатну превагу вербалних структура над номиналним конкурентима, док се у оквиру функционално-семантичког поља темпоралности, финалности и експликативности предност даје номиналном над вербалним начином изражавања.

Међу забележеним номиналним структурама потврђена су како средства општесловенског карактера тако и књишка средства из категорије синтаксичких неологизама, али се предност давала првима. Приликом употребе књишког регистра номиналних средстава забележено је поштовање норме на формалном и функционалном плану у великој мери, што посредно говори о високој језичкој култури писца и(ли) преписивача. Досада изнети резултати упућују на закључак да је ЖКФ писано негованим књижевним језиком који је, због отклоне од компликованих и неразумљивих књишких конструкција, вероватно био у великој мери разумљив тадашњем читаоцу.

Специфичну одлику језичкостилског израза овог текста представља процентуално доминантна употреба директног и полудиректног говора у односу на индиректни уз комуникативне глаголе, као и спорадична употреба хипотактичких везника¹⁶ уз партиципе у циљу прецизирања њихове семантике. У овоме се, могуће је, огледа један од начина прилагођавања књижевног језика тадашњим говорним обрасцима у истраживаном домену језичког система.

Са филолошког аспекта ово истраживање показује да је језичкостилски израз овог житија у домену исказивања хипотактичких значења сличнији стилу којим је у средњем веку писана наративна проза профаног карактера (средњовековни романи, повести и сл.) него стилу житијне литературе.¹⁷ То је књижевни језик који се избором језичких средстава приближава вернакуларном језичком систему, по чему ово житије и у језичком погледу заузима специфичан статус међу другим житијима.¹⁸ Забележено стање је,

¹⁶ У преко 7% уз партиципе је забележена и употреба паратактичких везника, у чему се огледа траг некадашње вербалне природе партиципа. Овакве структуре потврђене су и у старословенском (ВЕЋЕРКА 1961а: 130–131). Њихова фреквенција временом расте, нарочито у наративним текстовима. Њихова појава у старословенским и редакцијским споменицима се сматра утицајем вернакуларне базе (Грковић-Мејдор 2007: 174–187).

¹⁷ Ради поређења уп. резултате изнете нпр. у Курешевић 2012 и Драгин 2007.

¹⁸ У литератури се истиче да се ово житије издваја од грчких и касније из словенских житија не само по томе што се у њему подробно прати световни развој Константинов са доста појединости – од рођења до дечачких и јуношких дана, све до одговорних послова у Византијском царству, већ и по томе што се у њему прозни ток у деловима житија скоро потпуно гради кроз дијалоге (Трифновић 1976: 30–31).

претпостављамо, било условљено како садржином тако и друштвеном наменом текста – да се сачува од заборава просветитељски рад Константина Филозофа.

На основу свега реченог можемо закључити да је текст ЖКФ у време када је настао писан нижим функционалним стилем књижевног језика. У том смислу, он је важно сведочанство о постојању функционалностилске издиференциране употребе књижевног језика од самих почетака словенске писмености.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Богдановић, Димитрије. *Историја стваре српске књижевности*. Београд: Српска књижевна задруга, 1991.
- Вукадиновић, Милица. *Сујинске конструкције у Маријином јеванђељу*. Мастерски рад (ментор проф. др Јасмина Грковић-Мејдор). Нови Сад: Филозофски факултет – Одсек за српски језик и лингвистику, 2011.
- ГРАМАТИКА: *Грамматика на старобългарския език. Фонетика. Морфология. Синтаксис*. Иван Дуриданов (ред.). Софија: Издателство на Българската академия на науките, 1993.
- Грковић-Мејдор, Јасмина. „Димитрије Кантакузин. Владислав Граматик.“ (Предговори). *Списи Димитрија Кантакузина и Владислава Граматика*. Београд: Просвета – Српска књижевна задруга, 1993: 9–27.
- Грковић-Мејдор, Јасмина. *Пишања из старословенске синтаксе и лексике*. Нови Сад: Филозофски факултет, 2001.
- Грковић-Мејдор, Јасмина. „Ка реконструкцији прасловенске синтаксе.“ *Зборник Машице српске за славистику* 73 (2008): 71–83.
- Грковић-Мејдор, Јасмина. „О конструкцији акузатива са партиципом (типолошки и когнитивни аспекти).“ *Јужнословенски филолоџ* LXVI (2010): 187–204.
- Данчев, Георги. *Владислав Граматик – писател и книжовник*. Софија: Българската академия на науките, 1969.
- Данчев, Георги. *Страници из историята на Търновската книжовна школа*. Софија: Наука и изкуство, 1983.
- Драгин, Наташа. *Језик Теодосијевој Живоји святој Саве: у ирејису монаха Марка из XIV века*. Нови Сад: Тиски цвет, 2007.
- ИГРЯ 1979: *Историческая грамматика русского языка. Синтаксис. Сложное предложение*. Виктор Иванович Борковский (ред.). Москва: Издательство „Наука“, 1979.
- КУРЕШЕВИЋ, МАРИНА. „Апсолутни датив у српској средњовековној писмености.“ *Зборник Машице српске за филологију и лингвистику* XLIX/1 (2006): 35–112.

- КУРЕШЕВИЋ, Марина. „О конкурентној употреби акузативних конструкција (са партиципом и инфинитивом) и допунске реченице у Српској Александриди.“ *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику* LIII/1 (2010): 79–92.
- КУРЕШЕВИЋ, Марина. *Синтаксичке одлике Српске Александриде*. Докторска теза (ментор проф. др Јасмина Грковић-Мејдор). Нови Сад: Филозофски факултет – Одсек за српски језик и лингвистику, 2012.
- КУРЕШЕВИЋ, Марина. „Ка дефинисању црквенословенског језика нижег стила: на примеру исказивања семантичке субординације.“ *Зборник радова са Међународног научног скупа „Славјанска духовна култура: етнолингвистическе и филолошеске истраживања (к 90-летију Н. И. Толстога)“*. Беч, 11–13. децембра 2013. године, 2014. (у штампи)
- ПАВЛОВИЋ, Слободан. *Старосрпска зависна реченица*. Ср. Карловци – Нови Сад: Издавачка књижевница Зорана Стојановића, 2009.
- ПРЕОБРАЖЕНСКАЈА, М. Н. *Службене средства в историји синтаксическог строја руског језика XI–XVII вв. (сложноподчињено предложење)*. Москва: Институт руског језика АН СССР, 1991.
- РУЖИЋ, Владислава. *Дојунске реченице у савременом српском језику*. Нови Сад: Матица српска, 2006.
- СС: *Старославјанскиј словарь, по рукописям X–XI веков*. Р. М. Цейтлин, Радослав Вечерка и Э. Благова (ур.). Москва: Издательство „Русский язык“, 1999.
- ТРИФУНОВИЋ, Ђорђе. „Ђирило и Методије.“ *Књижевности и језик* 3 (1963): 184–193.
- ТРИФУНОВИЋ, Ђорђе. *Крајњак њрепед јуословенских књижевности средњега века: зајиси са њредавања Ђорђа Трифуновића*. Београд: Филолошки факултет, 1976.
- ХАБУРГАЕВ, Г. А. *Старославјанскиј језик*. Москва, 1974.

*

- BAUER, Jaroslav. *Vývoj českého souvětí*. Praha: Nakladatelství Čehoslovenské akademie věd, 1960.
- BAUER, Jaroslav. „К развиту отношению относительных придаточных предложений в славянских языках.“ *Вопросы языковедения* 5 (1967): 47–50.
- BAUER, Jaroslav. *Syntactica slavica. Vybrané práce ze slovanské skladby*. Brno: Universiteta J. E. Purkyně, 1972.
- BRATULIĆ, Josip. Predgovor. *Žitija Konstantina Ćirila i Metodija i druga vrela*. Preveo i protumačio Josip Bratulić. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1985: 5–26.
- KURZ, Josef. *Kapitoly ze syntaxe a morfologie staroslověnského jazyka*. Praha: Universita Karlova, 1972.
- MEJE, Antoan. *Uvod u uporedno proučavanje indoevropskih jezika*. Beograd: Naučna knjiga, 1965.
- STANISLAV, Jan. „Dativ absolutný v starej cirkovnejslovančine.“ *Byzantinoslavica* V (1933–34): 1–112.

- ŠAFAŘÍK, Pavel Josef. *Památky dřevního písemnictví jihoslovanův*. Praha: Nákladem B. Temského, 1873.
- VEČERKA, Radoslav. *Syntax aktivních participií v staroslověněštině*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1961a.
- VEČERKA, Radoslav. „Ke konkurenci vztažných vět a participií v staroslověněštině (příspěvek k stylistickému hodnocení staroslověněšských prekladu z řečtiny).“ *Sborník prací Filosofické fakulty Brněnské university* (1961b): 35–45.
- VEČERKA, Radoslav. *Altkirchenslavische (altbulgarische) Syntax I: Die innere Satzorganisation*. Freiburg: Weiher Verlag, 1989.
- VEČERKA, Radoslav. *Altkirchenslavische (altbulgarische) Syntax III: Die Satztypen: Der einfache Satz*. Freiburg: Weiher Verlag, 1996.
- VEČERKA, Radoslav. *Altkirchenslavische (altbulgarische) Syntax IV: Die Satztypen: Der zusammengesetzte Satz*. Freiburg: Weiher Verlag, 2002.
- VEČERKA, Radoslav. *Staroslověněština v kontextu slovanských jazyků*. Olomouc – Praha: Univerzita alackého v Olomouci Nakladatelství Euroslavica, 2006.
- VEČERKA, Radoslav. Entwicklungsvoraussetzungen und triebkräfte der Slavischen Syntax. Hansen, Björn, Jasmina Grković-Major (eds.). *Diachronic Slavonic Syntax. Gradual Changes in Focus*. Wiener Slawistischer Almanach (Sonderband 74). München – Berlin – Wien (2010): 181–194

ИЗБОР

- ŠAFAŘÍK, Pavel Josef (prir.). „Život sv Konstantina řečeného Cyrilla: z rukopisu XV. století.“ 2. izdanje. *Památky dřevního písemnictví jihoslovanův*. Praha: Nákladem B. Temského, 1873: 1–25.

Marina Kurešević

FUNCTIONALLY STYLISTIC FEATURES OF THE LANGUAGE OF THE
LIFE OF CONSTANTINE THE PHILOSOPHER IN THE RILA PANEGYRIC
BY VLADISLAV THE GRAMMARIAN: HYPOTACTIC STRUCTURES

S u m m a r y

The paper seeks to examine the syntactic and semantic features of hypotactic structures in the *Life of Constantine the Philosopher* in the manuscript copy made by Vladislav the Grammarian in the Rila Panegyric (1479). It presents an analysis of complex sentences and the functionally competing participial and infinitive structures. The aim of this study is twofold: to establish whether the language of original texts in early Slavic literacy was different from the language of translated literature in terms of the range of hypotactic conjunctions and the organization of sentence structures; furthermore, it seeks to determine the functionally stylistic status of this composition's language based on the percentually expressed frequency ratio of competing linguistic means, primarily in the domain of literary means and the competing normative possibilities which also exist in the vernacular for expressing the same hypotactic meanings. The study has confirmed that the language of this composition does not differ from other Old Slavonic literary monuments in terms of the range of hypotactic conjunctions and the types of sentence structure. Within the functionally semantic field of attributiveness, temporality, finality and explicativeness, a high percentage of the use of nominal means has been observed. The means of a generally Slavic character prevail; literary means that belong to syntactic neologisms have also been found, whereas syntactic calques are reduced to a minimum. Furthermore, the specific feature of the linguistic stylistic expression of the *Life of Constantine the Philosopher* is the percentage prevalence of direct and semi-direct speech, as well as the sporadic use of hypotactic conjunctions in combination with participles aimed at specializing their meaning. From a functionally stylistic point of view, it can be concluded that this composition uses a literary language which in terms of the choice of linguistic means is highly similar to the vernacular language system, due to which this hagiography has a specific status among other hagiographies. The described situation was presumably determined both by the content and the social purpose of the text: to preserve from oblivion the enlightening work of Constantine the Philosopher.